

Universiteit
Leiden

The Netherlands

Afrikanen en Europeanen op de Goudkust: De handelsgeschillen tussen de WIC en de SAK in de jaren 1653-1657

Herrendorf, F.

Citation

Herrendorf, F. (2022). Afrikanen en Europeanen op de Goudkust: De handelsgeschillen tussen de WIC en de SAK in de jaren 1653-1657. *Tijdschrift Voor Zeegeschiedenis*, 41(2), 5-20.

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from:

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Afrikanen en Europeanen op de Goudkust

De handelsgeschillen tussen de WIC en de SAK in de jaren 1653–1657

By studying two trade conflicts between the Dutch West India Company (wic) and the Swedish Africa Company (sak) that took place on the West African Gold Coast in the years 1653–1657, this article shows that local Africans were key players in these types of disputes and opted to side with European trading companies in order to further their own interests. Such European quarrels were furthermore interwoven with intra-African conflicts in which the European companies were but pawns of the main African actors. As such, this article demonstrates that, contrary to what historians have claimed in the past, it is in fact possible to use European primary sources to reconstruct the role of local Africans in intra-European trade disputes on the Gold Coast in the years prior to 1680. Historians of the Gold Coast should therefore expand their current Euro-centric narratives by acknowledging the importance of African actors.

INLEIDING

Tegen 1650 was de West-Indische Compagnie (wic) in financieel zwaar weer beland. De Compagnie had namelijk vanaf de jaren 1630 haar schuldenlast zien oplopen als gevolg van de oorlog in Nederlands-Brazilië en was hierdoor steeds minder in staat om de handelsactiviteiten binnen haar octrooigebied te bekostigen. Daarom zag de Compagnie zich genoodzaakt om haar handelsmonopolie geleidelijk aan te openen.¹ In de late jaren 1630 en 1640 werd, onder druk van de Kamer Amsterdam, de handel op Nederlands-Brazilië, Nieuw-Nederland en het Caribisch gebied opengesteld voor particulieren. Verzoeken om ook het handelsmonopolie op Afrika open te breken, werden daarentegen telkens afgewezen door het hoogste bestuursorgaan van de wic: de Heren xix.

1 De wic genoot sinds haar oprichting in 1621 namelijk het monopolie op de handel en scheepvaart op Amerika, Afrika bezuiden de Kreefiskeerkring, en de eilanden in de Atlantische en Grote Oceaan tussen Kaap de

Goede Hoop en Nieuw-Guinea. Zie: Henk den Heijer, *Goud, ivoor en slaven. Scheepvaart en handel van de Tweede Westindische Compagnie op Afrika, 1674–1740* (Zutphen 1997) 12.

Hiermee omvatte het handelsmonopolie van de Compagnie tegen 1650 enkel nog de slavenhandel en de handel op West-Afrika.²

Dat de wic-bewindhebbers weigerden om het handelsmonopolie op West-Afrika op te geven, had te maken met de winstgevendheid van dit gebied. De wic exporteerde vanuit West-Afrika namelijk grote hoeveelheden goud, ivoor, peper en slaven. Daarnaast had het gebied aan belang gewonnen aangezien de Compagnie in de periode 1645–1650 haar bezittingen in Angola, São Tomé en Brazilië grotendeels was kwijtgeraakt. Op de West-Afrikaanse Goudkust daarentegen was de machtspositie van de wic in 1650 nog onaangetast: daar beheerste de Compagnie vanuit haar bestuurscentrum Elmina de lokale handel in goud en ivoor.³ Vanaf 1650 werd de wic op de Goudkust echter geconfronteerd met de komst van de *Svenska Afrikanska Kompaniet* (SAK), de Zweedse Afrika Compagnie. De aard van de SAK, grotendeels bestaande uit voormalig wic-personeel, en haar ontplooiing van handelsactiviteiten in gebieden waar de wic voorheen een monopolie genoot, leidden onvermijdelijk tot conflicten.⁴ Zo ook in 1653 toen de SAK zich in het dorp Cabo Appolonia trachtte te vestigen en in 1656 toen de wic hetzelfde probeerde in Boutrij.⁵ Dit vormde de aanleiding voor een stroom van protesten en acties over en weer die tot 1657 zou aanhouden. Deze protesten maken het mogelijk om de conflicten te reconstrueren en zo inzicht te bieden in de relatie tussen de wic en de SAK en die tussen de lokale Afrikaanse bevolking en de twee Europese handelscompagnieën.

Het is vooral deze laatste relatie die van groot belang was voor de Europese

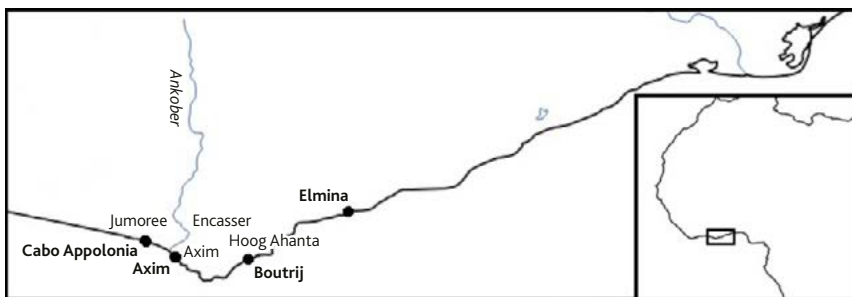
2 Den Heijer, *Goud, ivoor en slaven*, 22–23, 32, 38–39, 263; Piet Emmer en Jos Gommans, *Rijk aan de rand van de wereld. De geschiedenis van Nederland overzee, 1600–1800* (Tweede druk; Amsterdam 2016) 41–42, 193; Henk den Heijer, *De geschiedenis van de wic* (Zutphen 1994) 45; Filipa Ribeiro da Silva, *Dutch and Portuguese in Western Africa. Empires, merchants and the Atlantic system, 1580–1674* (Leiden/Boston 2011) 285; Klaas Ratelband, *Nederlanders in West-Afrika 1600–1650. Angola, Kongo en São Tomé* (Zutphen 2000) 96.

3 De Goudkust was de Europese naam voor de kust gelegen tussen de rivier de Tano in het westen en de Volta in het oosten. Dit gebied is ongeveer zestig zeemijlen lang en komt grotendeels overeen met het huidige Ghana. Zie: Robert Porter, *European activity on the Gold Coast, 1620–1667* (proefschrift, University of South Africa, 1975) 37.

4 Emmer e.a., *Rijk aan de rand*, 168, 221, 251; Klaas Ratelband, *Vijf dagregisters van het kasteel São Jorge da Mina (Elmina) aan de Goudkust (1645–1647)* (Den Haag 1953) xciv–xcvi;

Den Heijer, *Goud, ivoor en slaven*, 2, 11–12, 14, 16, 18–19, 20–22, 30, 38, 69, 71, 128, 134, 140; Den Heijer, *De geschiedenis van de wic*, 69, 76–78; Ratelband, *Nederlanders in West-Afrika*, 34, 223–225, 266–277, 288–289; Ribeiro da Silva, *Dutch and Portuguese*, 203–205; Kaarle Wirta, *Dark horses of business. Overseas entrepreneurship in seventeenth-century Nordic trade in the Indian and Atlantic Oceans* (proefschrift, Universiteit Leiden 2018) 68; Porter, *European activity*, 16, 24–25, 55–56, 63–64, 292–302; György Nováky, 'Small company trade and the Gold Coast. The Swedish Africa Company 1650–1663', *Itinerario* 16:1 (1992) 57–76, aldaar 60–62.

5 In de jaren 1654–1655 raakte de wic ook in Noord-Amerika in conflict met de Zweden toen de kolonisten van Nieuw-Zweden een Nederlands fort langs de rivier de Delaware innamen. Zie: Wim Klooster, *The Dutch moment. War, trade, and settlement in the seventeenth-century Atlantic world* (Leiden 2016) 97.

Kaart van de Goudkust in de jaren 1653–1657 met daarop aangegeven de ligging van de plaatsen en staten die centraal staan in dit artikel. Kaart vervaardigd door de auteur.

aanwezigheid op de Goudkust. De Europese compagnieën waren voor hun handel en aanwezigheid namelijk grotendeels afhankelijk van de Afrikanen: zij domineerden de handel en de Europeanen waren niet bij machte om hun positie aan te tasten. Het is daarom dat Europese handelscompagnieën goede relaties met de Afrikaanse heersers en handelaars probeerden te onderhouden. Dit deden de handelscompagnieën door het sluiten van verdragen met Afrikaanse heersers, waarin zij, in ruil voor geschenken en vaste betalingen, vestigings- en handelsrechten verkregen.⁶ Lokale Afrikanen speelden een belangrijke rol in intra-Europese handelsgeschillen, die draaiden om de oprichting van factorijen en op Afrikaans grondgebied.

Het is precies deze rol die onderbelicht is gebleven in de historiografie. Deze heeft zich namelijk vooral beperkt tot de periode 1680–1725, waarbij men stelt dat Europese bronnen van vóór deze periode amper over individuele Afrikanen spreken. Het is dan ook uit deze periode dat we verscheidene Afrikaanse makelaars kennen, die door de Compagnie werden benut om via diplomatieke missies conflicten te sussen en de handel richting de wic-vestigingen open te houden. Ook is er voor deze jaren aandacht besteed aan onafhankelijke handelaren, die zodanig machtig waren, dat zij de Europeanen tegen elkaar konden uitspelen. De werken van Robert Porter, György Nováky en Pierluigi Valsecchi vormen hierop een uitzondering, aangezien zij wel de periode vóór 1680 belichtten. Zo stelt Nováky dat de SAK voor haar voortbestaan op de Goudkust grotendeels afhankelijk was van haar relatie met enkele onafhankelijke handelaren, terwijl Porter erop wijst dat deze Afrikanen een belangrijke rol speelden

6 Emmer e.a., *Rijk aan de rand*, 143, 237, 258–259; Den Heijer, *Goud, ivoor en slaven*, 13–14, 125, 178, 221–228, 232–235; Nováky, ‘Small company trade’, 60, 63–65, 70; Den Heijer, *De geschiedenis van de wic*, 71, 128–130; Ribeiro da Silva, *Dutch and Portuguese*, 140, 151, 192–195; Angela Sutton, ‘The seventeenth-century slave trade in the documents of the English, Dutch, Swedish, Danish and Prussian Royal Slave Trading Companies’,

Slavery & Abolition 36:3 (2015) 445–459, aldaar 448; Porter, *European activity*, 32, 82–84, 97–99, 138–139, 181–183, 194–195, 211–217, 255–256, 297–299; Kwame Yeboah Daaku, *Trade and politics on the Gold Coast, 1600–1720. A study of African reaction to European trade* (Londen 1970) 57–60; Ray A. Kea, *Settlements, trade, and politics in the seventeenth-century Gold Coast* (Baltimore/Londen 1982) 314.

in de conflicten tussen de SAK, de WIC en de Deense Glückstadt Compagnie in de jaren 1658–1663. Valsecchi staat dan weer stil bij de rol die de Afrikanen speelden in het conflict tussen de WIC en de SAK over Cabo Appolonia in de periode 1653–1657. Hij richtte zich echter voornamelijk op de Afrikanen Mena en Anthonij Coroquo en besteedde nauwelijks aandacht aan de rol en beweegredenen van andere Afrikanen die betrokken waren bij dit geschil.⁷

Dit artikel richt zich daarom op de rol van lokale Afrikanen in de handelsgeschillen tussen de WIC en de SAK over Cabo Appolonia en Boutrij in de jaren 1653–1657. Daarbij zal eveneens aandacht worden besteed aan de visie van deze Afrikanen op deze conflicten en hun motieven om zich daarin te mengen.

Dit zal gebeuren aan de hand van de eerder genoemde protesten, die voornamelijk zijn opgesteld door WIC-directeur-generaal Johan Valckenburgh (1623–1667) en SAK-commandant Johan Filip von Krusenstierna (1626–1659).⁸ Daarnaast zal er gebruik worden gemaakt van brieven, verklaringen, verdragen en journaalextracten. Deze documenten kennen een grote verscheidenheid aan auteurs, uiteenlopend van eenvoudige soldaten tot commiezen en fiscaals.⁹ Hoewel al deze bronnen zijn opgesteld door Europees compagniepersoneel, bieden zij indirect inzicht in het Afrikaanse perspectief aangezien de Afrikanen in deze documenten herhaaldelijk optreden als getuigen en er regelmatig naar de acties van individuele Afrikanen wordt verwezen. Deze bronnen maken het mogelijk om vanuit drie verschillende invalshoeken de Afro-Europese relaties en de verhoudingen tussen de WIC en de SAK te bestuderen. Daarnaast bieden deze documenten een beeld van de Afrikanen

7 Emmmer e.a., *Rijk aan de rand*, 259–260; Den Heijer, *Goud, ivoor en slaven*, 168–193, 251–260; Sutton, 'Seventeenth-century slave trade', 446–447; Daaku, *Trade and politics*, 104–143; Henk den Heijer, 'Institutional interaction on the Gold Coast. African and Dutch institutional cooperation in Elmina, 1600–1800' in: Jos Gommans en Cátia Antunes eds., *Exploring the Dutch empire. Agents, networks and institutions, 1600–2000* (Londen 2015) 203–226, aldaar 218–221; Nováky, 'Small company trade', 60–70; Wirta, *Dark horses of business*, 82–86, 109, 119–122, 154–155; Porter, *European activity*, 381–392, 409–411, 450–451, 458–490, 507–508, 512–513; Pierluigi Valsecchi, *Power and state formation in West Africa. Appolonia from the sixteenth to the eighteenth century*, vert. Allan Cameron (New York 2011) 85–86, 98–110.

8 De directeur-generaal was de hoogste vertegenwoordiger van de WIC in West-Afrika. Hij zetelde in Fort Elmina en bezat de jurisdictie over alle bestuurlijke, commerciële en militaire zaken. Bij de SAK lag het bestuur

en de leiding over de handelsactiviteiten op de Goudkust in handen van de commandant. Zie: Ratelband, *Vijf dagregisters*, XLX–L, LVII–LVIII, LX, LXIII; Ribeiro da Silva, *Dutch and Portuguese*, 29–30, 36–37, 45, 49, 74; Porter, *European activity*, 220; Wirta, *Dark horses of business*, 66, 68–69.

9 Zowel de WIC als de SAK hadden verschillende commiezen in dienst. Zij waren verspreid over de verschillende handelsposten en waren verantwoordelijk voor de dagelijkse handelsactiviteiten. Beide handelscompagnieën beschikten tevens elk over één fiscaal, die toezicht moest houden op de naleving van wetten en regels. Als juridisch ambtenaar trad de fiscaal ook op als onderzoeker en openbaar aanklager bij rechtszaken en was hij belast met het tegengaan van smokkelhandel door compagniepersoneel. De functie van fiscaal was een van de hoogste posities binnen de compagniehiërarchie in West-Afrika. Zie: Den Heijer, *Goud, ivoor en slaven*, 77; Wirta, *Dark horses of business*, 52, 87; Ribeiro da Silva, *Dutch and Portuguese*, 62–63, 79–80.

dat enkel gekleurd is door de aard van hun relatie met de Europese handelscompagnieën. Dit had tot gevolg dat belangrijke bondgenoten en handelspartners positief werden afgeschilderd, terwijl vijanden juist op negatieve wijze werden neergezet. Dergelijke beschrijvingen staan in schril contrast met Europese bronnen uit de late zeventiende en achttiende eeuw die bol staan van negatieve stereotyperingen en racistische denkbbeelden.¹⁰

CABO APPOLONIA

In oktober 1653 vertrokken drie Afrikaanse gezanten namens de SAK en haar dienaar Anthonij Coroquo richting de staat Jumoree om daar met de 'Braffo' (opperbevelhebber)¹¹ Pocobourij te onderhandelen over de oprichting van een Zweedse factorij in het dorp Cabo Appolonia. De Zweden hoopten dat de vestiging van deze handelspost hen in staat zou stellen om de goudaanvoer uit het binnenland naar Cabo Appolonia te leiden. Op die manier zou de SAK haar handelsactiviteiten op de westelijke Goudkust kunnen uitbreiden en tegelijkertijd de positie van de WIC in Axim ondermijnen. Eenmaal in Jumoree aangekomen, sloten de gezanten een akkoord met Pocobourij die de komst van de SAK zag als een kans om zijn machtspositie ten opzichte van de andere heersers te versterken. Ter bekrachtiging van de overeenkomst, werden er onderling gijzelaars uitgewisseld. Dit was zeer gebruikelijk op de Goudkust en diende als garantie dat beide partijen zich aan het akkoord zouden houden. In strijd met de lokale gebruiken had Pocobourij dit akkoord gesloten zonder te overleggen met de andere heersers. Dit leidde tot problemen die zichtbaar werden toen, kort na de sluiting van het verdrag, Coroquo bij Cabo Appolonia landde en '(...) die van Jumo hem alle geen trouwe hebben willen sweeren, als hebbende 't selve eens aenden fiscael ende 't volck van Axem gedaen (...)'.¹²

In september 1652 had WIC-fiscaal Johan Valckenburgh de heersers van Jumoree ertoe overgehaald een verdrag te tekenen waarin zij trouw aan de Compagnie zwoeren en het gezag van de WIC-commandant van Fort Sint Anthonij in Axim erkenden. De heersers van Jumoree waren bereid dit verdrag te ondertekenen aangezien de WIC en Axim hen, in geval van een conflict, met militaire middelen beloofden te steunen. Voor de WIC vormde het afsluiten

10 Emmer e.a., *Rijk aan de rand*, 147, 151-152; Den Heijer, *Goud, ivoor en slaven*, 82; Sutton, 'Seventeenth-century slave trade', 452-453.

11 Braffo was de titel van de militaire opperbevelhebber. Zie: Valsecchi, *Power and state formation*, 95.

12 Nationaal Archief te Den Haag (NL-HaNA), Oude West-Indische Compagnie (OWIC), inventarisnummer 12, scan 25-26, 29-30, 33, 51; NL-HaNA, OWIC, inv.nr. 13A, scan 311, 406-407, 410-411, 418-419, 421, 431-433; NL-HaNA,

OWIC, inv.nr. 47, scan 52; Nováky, 'Small company trade', 61-63; Porter, *European activity*, 184, 208, 317, 325, 333; Michel R. Doortmont, 'The Dutch forts at Axim and Butre. Buildings, people, politics' in: Michel R. Doortmont, Pierluigi Valsecchi en James R. Anquandah eds., *The Ankobra gold route. Studies in the historical relationship between Western Ghana and the Dutch* (Accra 2013) 63-96, aldaar 79-81; Valsecchi, *Power and state formation*, 86-87, 100-104.

Ongedateerde kaart van de Goudkust (c. 1662), waarop de belangrijkste plaatsen, staten en Europese vestigingen staan afgebeeld. Let vooral op de linkerhelft van de kaart. Tekening in het Archief van de Staten-Generaal, Stukken betreffende de geschillen tussen de W.I.C. en de Zweedse Afrikaanse Maatschappij over de kust van Guinea, 1662–1663. DEN HAAG, NATIONAAL ARCHIEF

van dergelijke verdragen een manier om de groeiende invloed van de SAK te stuiten. De Compagnie vreesde namelijk dat verdere SAK-uitbreiding op de westelijke Goudkust ertoe zou leiden dat de aanvoer van goud uit het binnenland via Axim onderbroken zou worden. Dit zou een ernstige aantasting betekenen van het monopolie dat de WIC vanuit Axim uitoefende want door haar gunstige ligging aan de monding van de rivier de Ankober was Axim uitgegroeid tot het centrum van de goudhandel op de westelijke Goudkust.¹³

Om dit te voorkomen, poogde de Compagnie via verdragen verschillende staten op de westelijke Goudkust aan zich te binden om zo haar aanspraken in deze regio te versterken. De WIC claimde vanwege haar goede relaties met Axim en de aanwezigheid van het militaire steunpunt Fort Sint Anthonij een uitgebreide jurisdictie over de staten die onderdeel uitmaakten van het gemeenbest 'Axiema'. Dit was een los verbond van staten op de westelijke Goudkust

13 NL-HaNA, OWIC, inv.nr. 12, scan 43–46; NL-HaNA, OWIC, inv.nr. 13A, scan 253, 308–310, 358–359, 398–404; Porter, European activity, 55, 208, 317; Nováky, 'Small company trade', 63; Pierluigi Valsecchi, 'Europeans and Africans in the seventeenth century Western Gold Coast' in: Michel R. Doortmont, Pierluigi Valsecchi en James R. Anquandah eds., *The Ankobra gold route. Studies in the historical relationship between Western Ghana and the Dutch* (Accra 2013) 33–52, aldaar 45–48; Albert van Dantzig, 'The Ankobra gold interest' in:

Michel R. Doortmont, Pierluigi Valsecchi en James R. Anquandah eds., *The Ankobra gold route. Studies in the historical relationship between Western Ghana and the Dutch* (Accra 2013) 183–196, aldaar 188; Albert van Dantzig, 'The jurisdiction of Fort St. Anthony at Axim' in: Michel R. Doortmont, Pierluigi Valsecchi en James R. Anquandah eds., *The Ankobra gold route. Studies in the historical relationship between Western Ghana and the Dutch* (Accra 2013) 209–218, aldaar 214–216; Valsecchi, *Power and state formation*, 86–89.

die het gezag van Axim erkenden.¹⁴ In de praktijk stelden dergelijke verdragen echter weinig voor aangezien de Europese handelscompagnieën niet bij machte waren hun verdragsrechten geldig te maken en de Afrikaanse heersers zich nauwelijks gebonden voelden aan zulke akkoorden.¹⁵

Direct na aankomst in Cabo Appolonia werd Coroquo geconfronteerd met verzet van een deel van de heersers van Jumoree dat niet bereid was om de trouw aan de wic te verloochenen. Hoewel Pocobourij en diens aanhangers er in slaagden deze heersers uit het dorp te verdrijven, bleef het omliggende gebied stevig in handen van de pro-wic factie die zo de oprichting van een sak-factorij dwarsboomde. De positie van de sak en haar lokale bondgenoten werd verder verzwakt toen Coroquo in juli 1654 door twee ballingen uit Jumoree werd vermoord.¹⁶

Na Coroquo's dood werd diens rol overgenomen door de Afrikaan Mena. Hij was een balling afkomstig uit het binnenland die enige invloed had weten te vergaren op de westelijke Goudkust en contacten onderhield met de wic en Axim. Tegen 1654 had Mena echter op gewelddadige wijze zijn banden met de wic doorgesneden en zich met zijn volgelingen in Jumoree gevestigd. De wic beschouwde Mena sedertdien als een verrader en vreesde dat zijn aanwezigheid in Cabo Appolonia de sak in staat zou stellen zich daar definitief te vestigen. Het was dus zaak om Mena zo snel mogelijk uit Jumoree te verdrijven. De Compagnie en haar lokale bondgenoten ondernamen daarom in 1654 militaire actie tegen Mena maar slaagden er niet in hem te verslaan. Nu de wic-dreiging was geweken en de sak zich verzekerd zag van de steun van zowel Pocobourij als Mena konden de Zweden in juni 1655 overgaan tot de oprichting van een factorij in Cabo Appolonia. De sak had echter nog steeds te kampen met het verzet van enkele lokale heersers die trouw bleven aan de wic en zich weigerden te conformeren aan de Zweedse aanwezigheid.¹⁷

Deze heersers konden nog altijd rekenen op de steun van directeur-generaal Valckenburgh die de sak-aanwezigheid in Cabo Appolonia als een 'ongeoordlooffde rooverie' bleef beschouwen. De heersers van Jumoree waren conform het verdrag van 1652 namelijk allen vazallen van de Compagnie en het was enkel dankzij 'het geweld van eenige rebellen' dat de Zweden zich daar hadden weten te vestigen. De wic was dan ook vastberaden om haar rechten in

14 Axiema was in werkelijkheid geenszins een geformaliseerde politieke eenheid onder leiding van Axim. Zie: Valsecchi, *Power and state formation*, 88–91.

15 NL-HANA, OWIC, inv.nr. 12, scan 59–60; NL-HANA, OWIC, inv.nr. 13A, scan 434–439; Porter, *European activity*, 38–39, 209, 317; Valsecchi, 'Europeans and Africans', 45–49; Van Dantzig, 'The Ankobra gold interest', 184, 188; Van Dantzig, 'The jurisdiction of Fort St. Anthony', 214–216; Valsecchi, *Power and state formation*, 53–54, 73–75, 86–91; Daaku, *Trade*

and politics, 48–49, 60.

16 NL-HANA, OWIC, inv.nr. 13A, scan 447; NL-HANA, OWIC, inv.nr. 47, scan 54–56; Valsecchi, *Power and state formation*, 104–105.

17 NL-HANA, OWIC, inv.nr. 12, scan 52; NL-HANA, OWIC, inv.nr. 13A, scan 253, 287, 418; NL-HANA, OWIC, inv.nr. 47, scan 79; Nováky, 'Small company trade', 63; Porter, *European activity*, 325–326; Valsecchi, 'Europeans and Africans', 48; Valsecchi, *Power and state formation*, 106–107.

Jumoree te herstellen en besloot in 1656 een militaire expeditie richting Cabo Appolonia te sturen. Daar slaagde het compagnieleger, dat voor het overgrote deel uit soldaten van haar bondgenoot Axim bestond, er eind 1656 in om Mena te verslaan en hem uit Jumoree te verdrijven.¹⁸

Nog datzelfde jaar werd begonnen met de bouw van een wic-factorij in Cabo Appolonia met het doel de Zweedse handelsactiviteiten aldaar zoveel mogelijk te belemmeren. Tegelijkertijd zette de Compagnie de lokale heersers onder druk om de SAK te verdrijven. Omdat de heersers van Jumoree juist profiteerden van de aanwezigheid van twee Europese handelsposten binnen hun grondgebied waren zij hiertoe niet bereid. De concurrentie tussen de wic en de SAK zorgde er immers voor dat de prijs van geïmporteerde Europese handelsgoederen laag bleef. In januari 1657 werd deze situatie formeel vastgelegd in een nieuw verdrag tussen de Compagnie en de lokale heersers waarin zij opnieuw trouw zwoeren aan de wic. Tegelijkertijd werd de rol van de SAK beperkt tot het drijven van handel.¹⁹

COROQUO

Coroquo's rol in de ontplooiing van handelsactiviteiten in Cabo Appolonia toont aan dat hij een belangrijke SAK-dienaar was die verantwoordelijk was voor de onderhandelingen met lokale heersers en de stichting van handelsposten. Dit doet vermoeden dat Coroquo een makelaar in officiële SAK-dienst was. Dergelijke makelaars waren Afrikaanse handelaren die optraden als tussenpersonen in de handel tussen het binnenland en de Europese vestigingen aan de kust. Om de aanvoer van Afrikaanse goederen, zoals goud en ivoor, veilig te stellen, probeerden Europese handelscompagnieën belangrijke makelaars via contracten aan zich te binden.²⁰ In compagniedienst traden zij vervolgens ook op als gezanten en tolken.²¹

Coroquo's dood in 1654 leidde tot verdenkingen aan het adres van de wic. Zo beweerden de Zweden dat Valckenburgh een som goud had beloofd aan eenieder die Coroquo wist te vermoorden. Volgens hen hoopte de wic zo de vestiging van een SAK-factorij in Cabo Appolonia te verijdelen en haar monopoliepositie op de westelijke Goudkust te waarborgen. De Compagnie ontken- de elke betrokkenheid maar liet wel weten dat zij al jaren poogde Coroquo te arresteren en hem te straffen voor zijn misdaden en verraad tegen de wic.²²

18 NL-HANA, OWIC, inv.nr. 13A, scan 252-254, 260-261, 357-362, 367; Valsecchi, *Power and state formation*, 107.

19 NL-HANA, OWIC, inv.nr. 13A, scan 308-314; Porter, *European activity*, 337, 342; Valsecchi, *Power and state formation*, 107-108.

20 De Europeanen handelden in de jaren 1650 nog niet in slaven op de Goudkust. Deze

handel kwam pas vanaf 1660 langzaam- aan op gang. Zie: Porter, *European activity*, 398-402, 423-424, 503-504, 666.

21 Nováky, 'Small company trade', 61-62; Den Heijer, *De geschiedenis van de wic*, 130; Ribeiro da Silva, *Dutch and Portuguese*, 140, 151-152; Daaku, *Trade and politics*, 20, 142-143; Den Heijer, 'Institutional interaction', 218-220.

De wic hield hem namelijk verantwoordelijk voor het leiden van een opstand tegen de Compagnie in Axim in 1647. Deze opstand kwam voort uit de onvrede van de lokale bevolking met een door de wic ingestelde import-heffing. De heffing werd gezien als een aanval op de soevereiniteit van Axim aangezien het verdrag van 1642 de wic beperkte invloed bood op de lokale rechtspraak en alleen heffingen op de visvangst toestond.²³ Tegen deze achtergrond zou Coroquo een delegatie naar de Engelsen hebben gestuurd die diende om hen '(...) de fortesse tot Axcem aen te bieden, die hij eerst onse soldaten vermoordende belooffde te overrompelen (...)'. De Engelsen wezen dit aanbod af waardoor Coroquo zijn plan liet varen.²⁴

Coroquo's verzet tegen de wic en zijn werkzaamheden voor de sak kunnen verklaard worden aan de hand van zijn herkomst. Coroquo was in Axim geboren als de zoon van een slavin van Maria Soares, een vrouw van de commies van het Portugese fort Santo Antonio. Hoewel Coroquo werd vrijgelaten, bemoeilijkte zijn slavenafkomst zijn positie binnen de samenleving in Axim. Op de Goudkust ontleende iemand zijn sociale status aan de *abusua*, oftewel de matrilineaire clan van de moeder. Coroquo maakte als zoon van een slavin echter geen onderdeel uit van een *abusua* en was daardoor voor zijn sociale positie afhankelijk van zijn relatie met Maria Soares die hem verbond met de lokale Portugese elite. De verovering van Axim door de wic in 1642 zorgde er echter voor dat Coroquo zijn Portugese beschermheren verloor en dreigde af te glijden naar de laagste regionen van de samenleving. Zijn verzet tegen de wic kwam dan ook voort uit onvrede over zijn verloren status die hij hoopte te herwinnen door de opstand tegen de Compagnie te leiden en zich opnieuw aan een Europese natie te binden.²⁵

MENA

In het conflict over Cabo Appolonia was er een belangrijke rol weggelegd voor Mena, een militaire bevelhebber van Afrikaanse afkomst in dienst van de wic. Hij was oorspronkelijk afkomstig uit het binnenland maar vertrok na onenigheid met zijn vader aan het hoofd van een grote groep volgelingen naar het

22 NL-HANA, OWIC, inv.nr. 13A, scan 271, 362-365, 447-449; NL-HANA, OWIC, inv.nr. 47, scan 54.

23 Dit verdrag tussen de Compagnie en de heersers van Axim was tot stand gekomen nadat de wic in februari 1642 Fort Sint Anthonij op de Portugezen had veroverd. Zie: Porter, *European activity*, 205-213; Valsecchi, *Power and state formation*, 79-82.

24 NL-HANA, OWIC, inv.nr. 12, scan 47-48; NL-HANA, OWIC, inv.nr. 13A, scan 362-363, 428-430; Den Heijer, *Goud, ivoor en slaven*,

226; Porter, *European activity*, 211-212, 256-257; Valsecchi, 'Europeans and Africans', 40-42; Doortmont, 'The Dutch forts', 79-81; Van Dantzig, 'The jurisdiction of Fort St. Anthony', 213-214; Valsecchi, *Power and state formation*, 80-83, 98; Daaku, *Trade and politics*, 57.

25 NL-HANA, OWIC, inv.nr. 12, scan 47; NL-HANA, OWIC, inv.nr. 13A, scan 428-429; Den Heijer, 'Institutional interaction', 210; Valsecchi, *Power and state formation*, 100.

zuiden. Daar trok hij rond 1648 de aandacht van wic-fiscaal Hendrick Carloff (1621/22–1693) die in Mena een belangrijke bondgenoot zag in het conflict tussen Axim en haar noorderbuur Encasser dat na het herstel van de alliantie tussen de Compagnie en Axim was opgelaaide. Mena werd door Carloff ‘(...) ten dienste vande Edele Compagnie ende dit lantschap [Axim] beedicht ende besoldicht (...)’ en aangesteld als ‘(...) hoofdtman over de maght die wij [de wic en Axim] tegen de Encasserse te velde voerden (...)’.²⁶

De Compagnie zou pas begin 1653 interveniëren in de oorlog met Encasser. Na twee veldslagen in twee jaar tijd slaagden de wic en Axim erin om Encasser te verslaan. Mena’s rol in deze oorlog bleef vermoedelijk beperkt tot de eerste veldslag aangezien zijn relatie met de heersers van Axim tegen september 1653 duidelijk was verslechterd. In deze maand schreef wic-fiscaal Valkenburgh aan compagniepersoneel in Axim dat zij de lokale heersers moesten waarschuwen voor een mogelijke aanval van Mena die de sAK had gevraagd Axim vanuit het oosten aan te vallen.²⁷

Kort hierna verzochten enkele Afrikaanse gezanten van de sAK Mena om hulp bij de oprichting van een handelspost in Cabo Appolonia. Hoewel Mena dit aanbod afwees, zag hij in dat de komst van de sAK mogelijkheden bood om beide handelscompagnieën tegen elkaar uit te spelen en zijn onafhankelijke positie in de regio te versterken. Zo overviel hij in 1653 enkele handelaren langs de weg tussen Jumoree en Axim waarbij hij Nederlandse strafmaatregelen wist af te wenden door de wic te verzekeren dat hij niet in zee zou gaan met de Zweden.²⁸

Tegen juli 1654 was Mena’s relatie met de wic en de heersers van Axim zodanig verslechterd dat hij de inwoners van Axim aanviel en dus ‘(...) zijn wapenen wendende tegens de geene voor wien hij se voerde (...)’. Wetende dat zijn relatie met de Compagnie onherstelbare schade had opgelopen, vertrok Mena met zijn volgelingen naar Jumoree. Daar verzekerde hij zich van de steun van de sAK en haar lokale bondgenoten en hielp hij de Zweden met het oprichten van een factorij. Mena’s rol als sAK-bondgenoot was van korte duur want eind 1656 werd hij alweer verdreven uit Cabo Appolonia. Het verdrag van 1657 tussen de wic en de heersers van Jumoree legde de schuld van het conflict van de jaren 1653–1656 zelfs bij Mena, terwijl de rol van Pocobourij en andere lokale heersers, die de komst van de sAK hadden aangemoedigd, werd verzwegen.²⁹

In de jaren 1653–1654 voerde Mena aanvallen uit op de handelaren en bevolking van Axim om zijn onafhankelijke positie op de westelijke Goudkust

26 NL-HaNA, OWIC, inv.nr. 12, scan 51–52; NL-HaNA, OWIC, inv.nr. 13A, scan 252–253, 431–432; Valsecchi, ‘Europeans and Africans’, 45; Valsecchi, *Power and state formation*, 85, 100–102.

27 NL-HaNA, OWIC, inv.nr. 12, scan 55–56; NL-HaNA, OWIC, inv.nr. 13A, scan 247, 408–409, 425–427; Valsecchi, ‘Europeans and

Africans’, 45; Valsecchi, *Power and state formation*, 85, 102.

28 NL-HaNA, OWIC, inv.nr. 12, scan 33–34; NL-HaNA, OWIC, inv.nr. 13A, scan 406–407; Valsecchi, *Power and state formation*, 103–104.

29 NL-HaNA, OWIC, inv.nr. 12, scan 52; NL-HaNA, OWIC, inv.nr. 13A, scan 432–433; Valsecchi, *Power and state formation*, 106–108.

te versterken. Dit was alleen mogelijk door de macht van Axim, de dominante staat in de regio, te breken. Mena's latere hulp aan de SAK moet waarschijnlijk in dit licht worden gezien. De oprichting van een SAK-handelspost in Cabo Appolonia tastte de economische dominantie en machtspositie van Axim aan omdat handelaren op de westelijke Goudkust daardoor niet langer gedwongen waren om in Axim Europese handelsgoederen te kopen.³⁰ De SAK en de WIC lijken tegen die achtergrond slechts pionnen te zijn geweest in het conflict tussen Mena en Axim.

POCOBOURIJ

In september 1652 ondertekenden kapitein Maniprunejou en de andere heersers van Jumoree een verdrag met de WIC dat hen onder het gezag van Fort Sint Anthonij plaatste.³¹ Dit leverde hen de bescherming van de WIC op die belooft de heersers te steunen wanneer deze in een conflict verzeild zouden raken. De komst van de SAK in 1653 leidde echter tot een conflict binnen de elite van Jumoree. Centraal in dit conflict stond de trouw die men in 1652 aan de WIC had gezworen. De overeenkomst van de Braffo met de SAK kon namelijk niet op de goedkeuring van alle heersers rekenen. Desalniettemin stond Pocobourij geenszins alleen in zijn steun aan de SAK. Zo hadden de Zweden ook nog van twee andere heersers gijzelaars ontvangen en spreekt Valckenburgh regelmatig over 'onse rebellen van Jumo'. De pro-WIC factie lijkt daarentegen vooral uit de aanhangers van de heersers Maniprunejou en Echamina te hebben bestaan.³²

Door een akkoord met de Zweden te sluiten, trachtte Pocobourij waarschijnlijk zijn machtspositie in Jumoree te versterken. Europese vestigingen en de toegang tot Europese handelsgoederen vormden immers belangrijke machtsmiddelen voor de heersende elite op de Goudkust. De vestiging van een SAK-handelspost in Cabo Appolonia zou Pocobourij toegang bieden tot Europese handelsgoederen die hij onder zijn aanhangers kon herverdelen.³³ Deze interpretatie suggereert dat zij die trouw bleven aan de WIC dit deden om hun machtspositie te beschermen tegen de ambities van de Braffo. Hierbij vertrouwden zij mogelijk op de militaire steun van de WIC en haar bondgenoot Axim die hen in het verdrag van 1652 was toegezegd. Het is echter onduidelijk of Pocobourij de SAK had uitgenodigd of dat hij slechts instemde met een Zweeds voorstel.

Het conflict binnen de elite van Jumoree duurde tot 1656 toen de WIC en haar bondgenoot Axim door militair ingrijpen de rust herstelden. In januari

30 Porter, *European activity*, 208–209; Valsecchi, *Power and state formation*, 102–103.

31 Kapitein Maniprunejou was de hoogste autoriteit binnen de staat Jumoree. Zie: Valsecchi, *Power and state formation*, 107–108.

32 NL-HANA, OWIC, inv.nr. 13A, scan 260, 383, 421; NL-HANA, OWIC, inv.nr. 47, scan 79; Valsecchi, *Power and state formation*, 106–107.
33 Nováky, 'Small company trade', 71; Daaku, *Trade and politics*, 60–61.

1657 werd er vervolgens een nieuw verdrag gesloten waarin de lokale heersers, inclusief Maniprunejou, Pocobourij en Echhalmina, opnieuw trouw zwoeren aan de Compagnie en de wic het recht verleenden een handelspost in Cabo Appolonia te stichten. Ook werd vastgelegd dat de sAK haar factorij mocht behouden. Hiermee bewerkstelligde Jomoree autonomie van de markt in Axim terwijl de wic opnieuw werd erkend als soeverein. Het was een compromis dat tot op zekere hoogte de wensen van beide facties weerspiegelde en beëindiging van het interne conflict mogelijk maakte.³⁴

BOUTRIJ

In juli 1656 keerde de sAK op verzoek van de lokale bevolking terug naar het dorp Boutrij in de staat Hoog Ahanta en begon met de bouw van een factorij. De Zweden beschikten daar al in de jaren 1650–1653 over een handelspost met de bedoeling om ten koste van Axim de goudaanvoer uit het binnenland van de westelijke Goudkust naar Boutrij om te leiden. In 1653 had de sAK deze factorij echter verlaten nadat Boutrij in de oorlog tussen Hoog Ahanta en Encasser was verwoest.³⁵

De wic zag de hernieuwde sAK-aanwezigheid in Boutrij als een bedreiging voor haar handel in Axim en vreesde dat de strategische ligging van ditzelfde dorp de Zweden in staat zou stellen de communicatielijnen tussen Axim en Elmina te blokkeren. De Compagnie kreeg op dit punt bijval van de heersers van Hoog Ahanta die de wic dringend verzochten de inwoners van Boutrij te herinneren aan hun plichten jegens de Compagnie. Directeur-generaal Valckenburgh handelde voortvarend en landde in augustus 1656 op het strand van Boutrij, vergezeld door een leger Afrikaanse soldaten uit Axim. Daar sloot Valckenburgh op 27 augustus een verdrag met de heersers van Hoog Ahanta die verklaarden besloten te hebben zich '(...) weder te begeven onder de oude vassalagie vande (...) Compagnie, uit dank voor de steun van de wic in de oorlog tegen Encasser. In ruil hiervoor moest de Compagnie een fort bouwen in Boutrij om hen ook in de toekomst te beschermen.³⁶

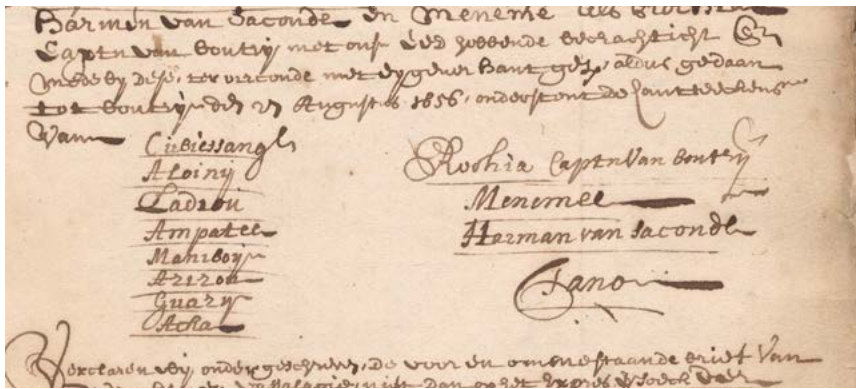
Deze actie stuitte op verzet van de Zweden die stelden dat Valckenburghs landing getuigde van het voornemen van de Compagnie om de lokale bevolking onder druk te zetten om de sAK te verjagen. Valckenburgh wees de Zweden er op dat Hoog Ahanta onderdeel uitmaakte van het gemenebest Axiema

34 Valsecchi, *Power and state formation*, 107–110.

35 NL-HaNA, OWIC, inv.nr. 13A, scan 264–267; Porter, *European activity*, 294–295, 324, 334; Albert van Dantzig, 'A note on Fort Batenstein and Butre' in: Michel R. Doortmont, Pierluigi Valsecchi en James R. Anquandah eds., *The Ankobra gold route. Studies in the historical*

relationship between Western Ghana and the Dutch (Accra 2013) 177–182, aldaar 178.

36 NL-HaNA, OWIC, inv.nr. 12, scan 15–16, 37–38; NL-HaNA, OWIC, inv.nr. 13A, scan 250–251, 392–395, 422–424; Porter, *European activity*, 334; Doortmont, 'The Dutch forts', 92; Van Dantzig, 'The jurisdiction of Fort St. Anthony', 217.

Fragment van het Verdrag van Boutrij uit 1656 met daarop duidelijk te lezen de namen van de heersers van Hoog Ahanta (linkerzijde) en Boutrij (rechterzijde). Archief van de Oude West-Indische Compagnie: Eed van trouw van de opperhoofden van Anta en Boutrij aan de Staten-Generaal, 27 augustus 1656. DEN HAAG, NATIONAAL ARCHIEF

en dat Boutrij dus compagniegebied was. Bovendien hadden haar inwoners zich tijdens de oorlog tegen Encasser vrijwillig onder de bescherming van de wic geplaatst en verklaard onderdanen van de Compagnie te zijn. In ruil hiervoor had de wic hen opgevangen en een leger uitgerust om hun terugkeer naar Boutrij mogelijk te maken. De interventie in de oorlog tegen Encasser bood de Compagnie tegelijkertijd de mogelijkheid om haar controle over Hoog Ahanta te herstellen en haar monopoliepositie op de westelijke Goudkust te verstevigen.³⁷

Ondanks fel protest, verliet de SAK in september Boutrij, waarna de wic begon met de bouw van een fort. De Compagnie maakte hierbij geen gebruik van lokale arbeidskrachten, zoals gebruikelijk was, maar moest een beroep doen op arbeiders uit de staat Fante. Dit is opmerkelijk aangezien het Verdrag van Boutrij expliciet vermeldt dat de lokale bevolking de wic had verzocht een fort te bouwen om hen te beschermen. Albert van Dantzig concludeert hieruit dat de wic zich in werkelijkheid had opgedrongen aan de lokale bevolking en daarom een slechte relatie met hen onderhield. SAK-documenten lijken dit eveneens te bevestigen. Deze benadrukken namelijk dat de Zweden op verzoek van de lokale heersers waren teruggekeerd. Uit een brief van SAK-commissie Hoopff blijkt bovendien dat diezelfde heersers niet wilden dat de SAK Boutrij zou verlaten. Zo zegt Hoopff: '(...) [ik] hadde voor langs al vertrocken maer de swarten mij niet hebben willen laten vertrecken, maer begeeren per force dat wij (...) alhier verblijven (...)'.³⁸

37 NL-HANA, OWIC, inv.nr. 13A, scan 235-248, 327-329, 337; Porter, European activity, 334-335; Valsecchi, 'Europeans and Africans', 45-47; Van Dantzig, 'The jurisdiction of Fort St. Anthony', 217; Valsecchi, *Power and state formation*, 54, 85.

38 NL-HANA, OWIC, inv.nr. 13A, scan 396-397; Porter, European activity, 335, 351; Doortmont, 'The Dutch forts', 92; Van Dantzig, 'A note on Fort Batenstein', 178-179; Van Dantzig, 'The jurisdiction of Fort St. Anthony', 217.

De reden voor deze steun lag mogelijk in de economische voordelen die een SAK-handelspost opleverde. Zo stelt Nováky dat de SAK grote hoeveelheden handelsgoederen kon leveren voor een lagere prijs dan de WIC en dat zij conform haar akkoorden hoge bedragen aan de lokale elite betaalde. Het is onduidelijk of dit ook in Boutrij zo was, aangezien er geen verdrag tussen de SAK en de lokale heersers is overgeleverd. De herhaaldelijke verwijzingen in de SAK-bronnen naar 'ons gecochte reght' doen echter vermoeden dat er wel degelijk een dergelijk akkoord bestond. De aanwezigheid van een SAK-handelspost in Boutrij zou de lokale bevolking bovendien directe toegang bieden tot Europese handelsgoederen waardoor zij voortaan het WIC-tolhuis op de weg naar Axim konden vermijden.³⁹

Het verzet van de heersers van Hoog Ahanta tegen de terugkeer van de SAK kwam voort uit het feit dat zij dit beschouwden als een poging van Boutrij om haar autonomie te vergroten.⁴⁰ De controle over Europese handelsgoederen en hun distributie vormden belangrijke machtsmiddelen. De heersers van Hoog Ahanta informeerden de WIC daarom dat de SAK bezig was '(...) om de inwoonderen van Boutrij haere subjecten van hun pligh aff te leyden (...)’ en verzochten de Compagnie om hiertegen op te treden. De WIC-landing in Boutrij en de bouw van een fort aldaar zorgden er vervolgens voor dat Hoog Ahanta's controle over Boutrij werd hersteld en voor de toekomst behouden zou blijven.

DE HEERSERS VAN AXIM

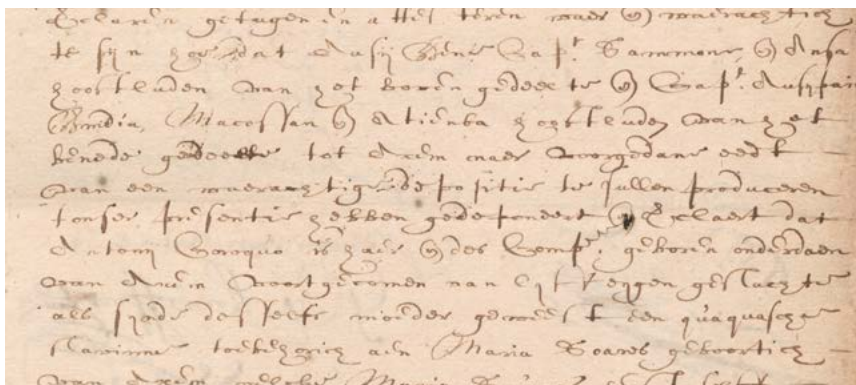
Ook de heersers van Axim hadden een belangrijke rol in de handelsgeschillen over Cabo Appolonia en Boutrij. Axim was een belangrijke bondgenoot van de WIC en ondersteunde de activiteiten van de Compagnie op de westelijke Goudkust met militaire middelen. Daarnaast fungeerden haar heersers in verscheidene documenten als getuigen voor de WIC. Zo waren het de heersers Engua en Contovaca die verklaarden dat Jumoree in 1652 trouw had gezworen aan de WIC terwijl de heersers Ausij Bene, Sammene, Ausij Prin, Bindia, Macossan en Atienba stelden dat Hoog Ahanta zich in 1653 onder de bescherming van de Compagnie had geplaatst. Deze acht heersers boden de WIC eveneens informatie over Mena en Coroquo en stelden een verklaring op waarin zij spraken over het gemenebest Axiema en de compagniejurisdictie aldaar. Deze documenten vormden de basis voor de gebiedsaanspraken van de WIC op de westelijke Goudkust.⁴¹

39 NL-HaNA, OWIC, inv.nr. 12, scan 60; NL-HaNA, OWIC, inv.nr. 13A, scan 240-241, 265-267, 437-438; Nováky, 'Small company trade', 63-66, 70; Valsecchi, *Power and state formation*, 73-74.

40 Boutrij vormde onderdeel van het geme-

nebest Hoog Ahanta en was dus onderdanig aan Hoog Ahanta's heersers. Zie: Porter, *European activity*, 38-40.

41 NL-HaNA, OWIC, inv.nr. 12, scan 37, 43-62; NL-HaNA, OWIC, inv.nr. 13A, scan 234, 357-358, 392, 397-405, 424-439; Van Dantzig,

Fragment uit een verklaring van zeven heersers van Axim waarin zij spreken over de achtergrond en misdaden van Anthonij Coroquo. De namen van deze heersers zijn te lezen op regels twee t/m vier. Archief van de Oude West-Indische Compagnie: Bewijs der saacken van Antonij Coroquo, 25 november 1656. DEN HAAG, NATIONAAL ARCHIEF

De heersers van Axim waren eveneens actief als diplomatieke gezanten van de Compagnie. Zo waren er twee heersers aanwezig bij Valckenburghs missie naar Jumoree en waren drie heersers van Axim in 1657 getuige van de ondertekening van een verdrag met diezelfde staat. Mogelijkerwijs diende hun aanwezigheid om de aanspraak van de wic in deze gebieden te versterken. Deze was tenslotte gebaseerd op haar goede relaties met Axim en haar bezit van Fort Sint Anthonij. De bronnen bieden eveneens aanwijzingen dat de lokale heersers niet alleen trouw zwoeren aan de Compagnie maar ook aan de heersers van Axim. Zo verklaarden de heersers van Jumoree in 1653 dat zij reeds trouw hadden gezworen 'aenden fiscael ende 't volck van Axem', terwijl Hoog Ahanta in 1653 Valckenburgh 'ende haer hoofdfluyden' verzocht om militaire steun.⁴²

De relatie tussen de Compagnie en Axim werd gekenmerkt door een zekere wederzijdse afhankelijkheid. De heersers van Axim profiteerden van de wic-aanwezigheid die hen een vast bedrag aan belastingen opleverde en toegang bood tot Europese handelsgoederen. Bovendien had Axim als enige plaats op de westelijke Goudkust een Europese handelspost, zodat alle handelaren uit de regio naar Axim moesten reizen. De economische dominantie van Axim werd verstevigd door het wic-beleid dat erop was gericht haar monopoliepositie op de westelijke Goudkust te handhaven en haar invloed via verdragen te vergroten. In dergelijke verdragen onderstreepten de lokale heersers niet alleen hun trouw aan de Compagnie in Fort Sint Anthonij, maar erkenden zij tegelijkertijd het politieke gezag van Axim. De heersers van Axim waren dan ook zeer bereid om de territoriale ambities van de wic te onder-

'The jurisdiction of Fort St. Anthony', 215; Valsecchi, *Power and state formation*, 53–54, 72–75, 88; Daaku, *Trade and politics*, 54–55.

42 NL-HaNA, OWIC, inv.nr. 12, scan 26, 30, 43–44, 55; NL-HaNA, OWIC, inv.nr. 13A, scan 310–312, 398–399, 411, 426.

steunen zolang deze de economische en politieke dominantie van Axim ten goede kwamen.⁴³

CONCLUSIE

Lokale Afrikanen speelden een cruciale rol in de handelsgeschillen tussen de wic en de sAK op de Goudkust in de jaren 1650. Zo waren zij actief als getuigen, legeraanvoerders, makelaars, gezanten en bondgenoten. De Afrikanen hadden ieder verschillende redenen om zich in deze conflicten te mengen. Zo konden zij uit zijn op economisch gewin, zoals de heersers van Boutrij, of juist handelen uit persoonlijke motieven, zoals Coroquo. De belangrijkste rol in deze geschillen was weggelegd voor de heersers van Axim. Hun getuigenissen en gezantschappen vormden de basis voor de gebiedsaanspraken van de Compagnie en hun militaire steun was cruciaal voor het behoud van de wic-positie in de regio.

De handelsgeschillen waren sterk verweven met intra-Afrikaanse conflicten waarin de Europese handelscompagnieën louter fungeerden als pionnen van de Afrikaanse hoofdrolspelers. Deze gebruikten de wic en de sAK namelijk voor hun eigen politieke en economische doeleinden. Zo steunde Mena de sAK om de dominantie van Axim aan te tasten, terwijl de heersers van Hoog Ahanta de militaire steun van de wic en Axim gebruikten om hun controle over Boutrij te herstellen. In Jumoree ging de komst van de sAK zelfs gepaard met een conflict binnen de lokale elite waarbij beide kampen vertrouwden op Europese steun.

Dit artikel heeft aangetoond dat Afrikanen een belangrijke rol speelden in intra-Europese conflicten op de Goudkust in de jaren 1650 en dat onderzoek naar de Europese aanwezigheid op de Goudkust dus niet beperkt kan blijven tot de Europese kant van het verhaal. Bovendien is gebleken dat Europese bronnen toereikend zijn om, anders dan tot dusver gebeurt, de rol van Afrikanen in intra-Europese conflicten in de periode vóór 1680 te bestuderen.

OVER DE AUTEUR Florian Herrendorf is student aan de Universiteit Leiden, alwaar hij momenteel de Research Master Cities, Migration and Global Interdependence volgt. Hij is voornamelijk geïnteresseerd in koloniale geschiedenis, waarbij zijn aandacht met name uitgaat naar de activiteiten van de Eerste West-Indische Compagnie in het Zuidelijk Atlantisch gebied.

43 Den Heijer, *Goud, ivoor en slaven*, 226; Porter, *European activity*, 208–213; Valsecchi, ‘Europeans and Africans’, 40–41; Doortmont, ‘The Dutch forts’, 79–81; Van Dantzig, ‘The

jurisdiction of Fort St. Anthony’, 213; Valsecchi, *Power and state formation*, 80–81; Daaku, *Trade and politics*, 57; Kea, *Settlements, trade, and politics*, 79.